

ИНОВАТИВНИ МЕТОДИ НА ОБУЧЕНИЕ В ПРЕПОДАВАНЕТО НА ПЕТКО-СЛАВЕЙКОВАТА ПОЕМА „ИЗВОРЪТ НА БЕЛОНОГАТА“ В 9. КЛАС

Татяна Георгиева

*Професионална гимназия по горско стопанство
и дървообработване „Николай Хайтов“ (България)*

Резюме. Целта на публикацията е да представи прилагането на иновативни методи на обучение с цел да се преодолеят теоретизирането и скуката в учебните часове по литература, да се повиши мотивацията на учениците за пълноценни участници в учебния процес. Насочва се вниманието към ползите от прилагането на проектно базираното обучение в преподаването по литература в гимназиален етап, което способства за изграждане на активни, мислещи и творчески личности. Споделен е опит в използване на иновативни методи в преподаването на Петко-Славейковата творба „Изворът на Белоногата“ в 9. клас.

Ключови думи: иновативни методи; метод на проектите; проектно базирано обучение; ключови компетентности; знания и умения; тематични дейности

1. Въведение

В 9. клас обучението по литература поставя акцент върху овладяването на знания за светогледните идеи на Просвещението, Романтизма и модерността като културни епохи и за Българското възраждане съгласно Учебната програма по български език и литература за IX клас. Съотнасят се интерпретирани в текстове от тези епохи и периоди ценности и норми, проблеми и конфликти с личния опит на ученика. Развитието на българската литература се вмести в общия европейски културен контекст. Прониквайки в словесността на творбите от различните литературни епохи, учениците разбират динамиката на словото и идеите, смяната на светогледи и стилове, различните представи за света, човека и неговата съдба.

На вниманието на подрастващите се представят творби, образци на възрожденската литература, за да се осъзнае органичността на нашето литературно развитие и принадлежността му към един общ културен ареал. Обучението по възрожденска литература в 9. клас е насочено към постигане на

високо ниво на знанията и уменията, които да се надграждат чрез обучението по българска литература в следващите класове.

Важна личност в обществения, културния и литературния живот през Възраждането е Петко Р. Славейков. При преподаването на неговото творчество основна цел е учениците да развият социокултурни и литературни компетентности чрез запознаване с културния принос на автора, общуване с художествената творба и създаване на изказвания и писмени текстове, да бъдат възпитани в дух на патриотизъм чрез придобиване на хуманитарен и естетически опит, изграждащ ценностната им система.

При анализа на произведението се достига до посланията, които са отправени към читателя, именно това определя актуалността на изучаваната тема в часовете по литература. Откроявайки тези послания, учениците могат да достигнат до извода, че въпреки дистанцията във времето поемата на Славейков звучи съвременно и утвърждава ценности, които имат значение и днес. Вечната тема за любовта и за нейните превъплъщения винаги вълнува читателя и по-конкретно учениците. Поетичното слово и посланията на Славейков могат да бъдат инструментариум за търсене, себеоткриване на подрастващите и осмисляне на важни житейски въпроси.

2. Същност

Изучаването на творбата дава възможност за използването на разнообразни иновативни методи на обучение. Стремежът е да се даде възможност на учениците да са не само участници, а „творци“ на урока, да се изявят, да се проявят като артисти, да изказват и аргументират позиции. Целта на обучението чрез цикъла от уроци, свързани с Петко-Славейковата творба, е не просто да се предаде информация и учениците да бъдат пасивни получатели на информация, а да бъдат дейни, креативни и мислещи. Да творят, учейки! Основна цел в обучението по литература е да се изгради активен и инициативен читател, провокира планирането в урочната дейност на методи и стратегии, които да въвличат ученика като пълноценен участник в своеобразен творчески процес. Това се постига чрез включването му в различни роли:

- на читател, който анализира текста, изказва съждения, аргументира мнение, изразява чувства;
- на изпълнител – реализира се чрез изработване на презентации, проекти, разработки, участие в драматизации, методът форум театър;
- на изследовател – учене чрез откриване, формулиране на хипотези – реализира се чрез описание и обяснение;
- на обучаем – реализира се чрез лекция, беседа; акцентът е върху рецептивните и репродуктивните знания и умения.

Според американския философ, психолог и педагог Джон Дюи обучението следва да се базира на четирите „инстинкта на обучавания“:

- социален инстинкт, който се разкрива в разговори, лични отношения и общуване;
- инстинкт за действие, който се изразява в игри, движения, а по-късно – в придаване форма и същност на материала;
- изследователски инстинкт;
- вродено влечение към изкуство и творчество.

Централно понятие в теорията на Джон Дюи е „опитът“. Опит и знания детето получава чрез „дейности“, в процеса на изследване на проблемни ситуации, изработка на различни макети, схеми, правене на опити, намиране на отговори на спорни въпроси. Идеите на Дюи се реализират пълноценно в метода на проектите (Shamonina, 2008, 13 – 15).

Един от най-добрите методи, чрез които да се мотивират ученици, е методът на проектите. Той дава повече свобода и възможност за изява на учениците, като залага на идеята за учене чрез правене. С. Георгиева подчертава, че този метод има „Редица предимства за осъществяване на образователен процес в духа на конструктивистката парадигма и теорията за множествената интелигентност на Хауърд Гарднър“ (Georgieva, 2018, 162). При прилагането на метода на проектите повечето от обучаващите се проявяват желание за участие в различни дейности и проекти и това води до повишаване на мотивацията и успеваемостта им.

Съществува изключително многообразие от дефиниции и определения на метода на проектите. За целите на настоящия доклад се прилага следното: „Чрез него се излиза извън рамките на обичайното обучение и се постига разнообразие в образователния процес.

Методът има следните предимства: провокират се интерес и мотивация за работа у учениците; осъществява се връзка с теми от реалния живот; изграждат се умения за работа в екип и самодисциплина; осигурява се качествено затвърждаване на знанията. Чрез метода на проектите се акцентира върху връзката между теорията и практиката, като се възлагат теми, свързани с учебното съдържание и отговарящи на целите на обучението. При проектно базираното обучение обичайната среда на учене е заменена от по-непривична и непринудена обстановка, в която учениците се чувстват свободни и желаят да експериментират“ (Stoyanova, Mavrodieva-Kyuchukova, Vladimirova, 2022, 55).

Съвременното образование се стреми да се отгласне от традиционните методи и да се наложи личностно ориентиран подход на преподаване. Той предполага необходимост от диференциране на обучението, ориентиране към личността на ученика, неговото интелектуално и нравствено развитие, неговото цялостно развитие, а не отделните му качества. Организацията на учебния процес се базира на потребностите на самия обучаван, а основната задача става създаването на условия, в които ученикът да бъде активен субект на познавателната си дейност (Shamonina, 2008, 35).

Методът на проектите се разглежда като начин за достигане на дидактичната цел чрез детайлна разработка на проблема, за чието разрешаване ученикът трябва да притежава интелектуални, творчески и комуникативни умения, като:

- умението да се работи с информация, с текст;
- умението да се анализира информацията;
- умението да се правят изводи;
- умението да се съставя система от доказателства;
- умението да се разглежда проблемът в неговата цялостност;
- умения за генериране на идеи, търсене на нови решения;
- интуиция и въображение;
- умението да се води дискусия;
- умението да чуваш и да изслушваш;
- умението да излагаш мисълта си (Shamonina, 2008, 56 – 57).

Преподаването на поемата „Изворът на Белоногата“ позволява да се приложат разнообразни типове проекти: филологически (върху историко-фолклорен проблем), етнографски (проучване на традиции, бит, народно творчество), драматически (ролеви игри, форум театър), литературно-творчески (писане на есе, сценарий, рисунка върху творбата).

Според Шамонина (Shamonina, 2008) методите, използвани в технологията метод на проектите, съдържат широк спектър от дидактически възможности за разнообразяване на учебния процес и напълно отговарят на следните изисквания:

- да създават атмосфера, в която обучаваните се чувстват комфортно и свободно;
 - да стимулират интересите на учещите;
 - да развиват потребността да се учи, като превръщат успеха в постижима цел;
 - да касаят личността на ученика, да въвличат в учебния процес неговите емоции, чувства и преживявания, да съответстват на неговите потребности, за да стимулират неговите речеве, когнитивни и творчески способности;
 - да активизират учещия и да го превръщат в главно действащо лице в учебния процес, активно взаимодействащо с другите участници в него;
 - да създават ситуации, в които преподавателят не е централна фигура.
- Процесът на работа по проект преминава през няколко етапа:
- проучвателен, в който се изследва проблемът и се формулира темата на проекта;
 - аналитичен (анализира се ситуацията, информацията и се планира изпълнението);
 - практически (включва реализацията на проектния замисъл и дейности);
 - презентативен (представяне на продуктите на проекта);

– контролен, в който се прави оценка на проекта и работата на учениците (Stoyanova, Mavrodieva-Kyuchukova, Vladimirova, 2022, 55).

Методите в дейността на учителя са разнообразни.

Интерактивни методи:

– дискуссионни – мозъчна атака, беседа, метод „аквариум“, метод „шест мислещи шапки“, лекция;

– ситуационни – симулация / творческа изява, демонстрация на знания, реална ситуация;

опитни – подготовка на драматизация, подготовка на презентация от ученици, метод „лабиринт от действия“;

– проектен метод – получаване на знания чрез индивидуален контакт с информация. Според статията „Методът на проектите в контекста на обучението по български език и литература – реалности и перспективи“ 9/ 2018 г. „от пасивни получатели на чуждо знание в активни ползватели на собственото и чуждото знание“ (Georgieva, 2018, 162);

– нагледен, обяснително-илюстративен – презентация.

Специфично литературни методи:

– метод на интерпретацията;

– съпоставителен метод – система, разчитаща на синхронния подход, чрез която се откриват общите места и особеното в текстовете от литературната епоха, сходствата и различията между текстове от различни, дори несъседни епохи по отношение на теми, проблеми, мотиви, модели, символи, жанрове, смислоносещи компоненти на жанра;

– историко-типологичен метод – система за разкриване на природата на литературните текстове като част от културно-историческото наследство на българския народ.

В края на учебната година се провежда открит урок по български език и литература, който се представя пред родителската общност на класа и техните учители. Целта е да се демонстрира ефективното прилагане на съвременни педагогически практики и интерактивни методи в обучението по български език и литература с акцент „Изворът на Белоногата“. Урокът е замислен като форма на образователно партньорство, при което учениците имат възможност да споделят своя напредък, а родителите – да се включат активно и да съпреживеят учебния процес. В рамките на урока се реализират няколко тематични дейности, които съчетават когнитивното развитие с емоционалната ангажираност на учениците, както и участието на родителската общност.

Образователно състезание „Бъди знаещ“ с два модула – български език и литература.

Участват два отбора с по четирима ученици. Целта на това състезание е проверка и демонстрация на знания чрез игрови елементи.

Използвани методи:

- ситуационни методи – реална ситуация, при която учениците демонстрират знания в състезателен формат с критерии за бързина и точност;
- интерактивни методи – мозъчна атака и беседа при обсъждане на отговорите.

Състезание с родители „Език мой – враг мой“

Участват два отбора – на родителите и на учениците. Състезанието включва езикови задачи, насочени към разпознаване на граматични, лексикални и пунктуационни капани.

Използвани методи:

- ситуационни методи – симулация, в която родители и ученици заедно решаваха езикови предизвикателства;
- нагледен метод – изготвена презентация от ученици с въпроси и задачи, визуални карти и казуси за грешки в езика.

Екипно изготвяне на презентация върху творбата „Изворът на Белоногата“

Екип от ученици подготвя мултимедийна презентация с акцент върху основните теми, конфликти, послания и персонажна система в Петко-Славейковата творба.

Използвани методи:

- метод на интерпретацията;
- обяснително-илюстративен метод – чрез презентация;
- опитни методи – подготовка на презентация от ученици, която показва уменията им за структуриране и представяне на литературен анализ.

Проектна творческа дейност – създаване на есета, рисунки върху творбата

В рамките на проектния подход учениците пишат есета, изготвят рисунки и постери, вдъхновени от темите и героите в „Изворът на Белоногата“.

Използвани методи:

- проектен метод – индивидуален контакт с информация и самостоятелна работа;
- интерактивни методи – метод „шест мислещи шапки“ за гледна точка при есета;
- нагледен метод – визуализиране на литературни мотиви чрез рисунки.

Форум театър върху творбата

По методиката на форум театъра се представя срещата между Гергана и везира. В театралното представление се показва конфликтът между две култури в нерешена форма, като се стимулира дискусия, водена от Жокера. Той приканва публиката да предложи своята интерпретация за действащите лица в тази ситуация. Учениците и родителите са насочени към активно участие в обществен форум, провокиращ идеи и изиграване на предложеното решение, което да доведе до положителна развръзка на ситуацията.

Използвани методи:

– ситуационни методи – творческа изява, симулация на литературна ситуация;

– опитни методи – подготовка на драматизация.

Откритият урок демонстрира, че интегрирането на различни интерактивни, ситуационни и литературни методи създава благоприятна среда за пълноценно усвояване на знания, развитие на критическо мислене и формиране на емоционално-етично отношение към литературата. Участието на родителите засилва връзката между училището и семейството и мотивира учениците чрез съвместен образователен опит.

3. Заключение и изводи

Представеният инструментариум за преподаване на Петко-Славейковата творба ангажира учениците като активна страна в учебния процес. Той формира нов тип нагласа към литературата и създава модел за поведение на днешния човек. С прилагането на методите и техниките на проектно базираното обучение се преодоляват липсата на интерес и бездействието на обучаващите се. Провокират се креативност и активност, така нужни в съвременната образователна практика.

Приложеният инструментариум дава възможност на деветокласниците да повишат мотивацията си за овладяване на нови знания, умения и компетентности чрез придобиване на хуманитарен и естетически опит, който влияе върху изграждането на ценностната им система. Интерактивните методи и използването на нови технологии, които стоят в основата на този вид обучение, допринасят за развитието на независимост, инициатива, творчество, критично мислене у учениците и ги ориентират към специфичния ефективен резултат.

Благодарности

Авторът благодари на проф. д.н. Снежанка Добрева Георгиева, катедра „Педагогика и управление на образованието“, зам.-декан „Акредитация“ на Педагогическия факултет, председател на Методическия съвет на ШУ „Епископ Константин Преславски“ за оказаното съдействие при подготовката на настоящия доклад.

БЕЛЕЖКИ

1. Министерство на образованието и науката. Учебна програма по български език и литература за IX клас. София: МОН, 2023. [Онлайн]. Достъпно на: <https://www.mon.bg/upload/xxxxx.pdf>
2. Георгиева, С. Методът на проектите в контекста на обучението по българ-

ски език и литература – реалности и перспективи. Образование и технологии. Edukation and Tehnologies. 2018, № 9/1, <http://www.edutechjournal.org>, ISSN 1314-1791, с. 162 – 168.

3. Стоянова, И., Мавродиева-Кючукова, Д., Владимирова, И. Проектно базираното обучение и приложението му в часовете по религия // Годишник на Шуменския университет „Епископ Константин Преславски“. Шумен, 2022. – Т. XXIVB, с. 54 – 64. [Електронен ресурс]. Достъпно на: <https://www.svu.bg/>... (посетен на 6 юли 2025).

ЛИТЕРАТУРА

- Хранова, А., Шишкова, Л. (2018). *Учебник по литература за 9. клас*. София: Просвета.
- Шамонина, Г. Н. (2008). *Методът на проектите в чуждоезиковото обучение*. Варна, ВСУ „Черноризец Храбър“. ISBN 978-954-715-383-7.

Acknowledgements

The author would like to express sincere gratitude to Prof. D.Sc. Snejanka Dobрева Georgieva, Department of Pedagogy and Educational Management, Vice Dean of Accreditation of the Faculty of Education, and Chair of the Methodological Council at “Konstantin Preslavsky” University of Shumen, for her assistance in the preparation of this report.

REFERENCES

- Khranova, A., Shishkova, L. (2018). *Literature textbook for 9th grade*. Sofia: Prosveta.
- Shamonina, G. N. (2008). *The Project Method in Foreign Language Teaching*. Varna, Varna Free University “Chernorizets Hrabar”. ISBN 978-954-715-383-7.

INNOVATIVE TEACHING METHODS IN PRESENTING PETKO SLAVEYKOV'S POEM "THE SPRING OF THE WHITE-LEGGED WOMAN" IN 9TH GRADE

Abstract. The aim of this publication is to present the application of innovative teaching methods aimed at overcoming excessive theorization and boredom in literature classes, and at increasing students' motivation to be active participants in the educational process. Attention is directed to the usefulness of project-based learning in literature teaching at the high school level, which contributes to the development of active, thinking, and creative learners. Shared is practical experience in using innovative methods in teaching Slaveykov's poem "The Spring of the White-Legged Woman" in 9th grade.

Keywords: innovative methods; project method; project-based learning; key competencies; knowledge and skills; thematic activities

✉ **Tatyana Georgieva**

Vocational High School of Forestry and Woodworking "Nikolay Haitov"

Varna, Bulgaria

E-mail: tifani_74@abv.bg